

umeščeni med Žide, gobavce in prostitutke; za njimi so samo še konjederci. Za vse te so namreč veljale hude omejitve pri prijemanju kruha.

Nazadnje avtorica razpravlja še o bolezni, ki je zaznamovala srednji vek, o gobavosti. O tej bolezni je dovolj podatkov tako v literaturi, v hagiografiji, v folklori in v pravniških zapisih. Bila je hkrati družben problem in področje mitologije.

Knjiga je zaključena z navedbo obsežne bibliografije. Opombe si sledijo že v tekstu pod črto, kar je prijetno za branje. Nefrancoz se bo med njimi težje znašel. Vendar pa si bo najbrž ob vsaki zaželel, da bi se s podobno obdelanimi srednjeveškimi viri nekoč srečal tudi na slovenskih tleh, četudi v nemščini ali italijanščini.

Raziskava Francesce Canade Sautman ima širino, ki vključuje opise posameznosti, obenem pa ustvarja z vsemi podatki celoto. In celota ni seštevanje razdrobljenih primerov po vsej Franciji, ampak je pogled na pozni srednji vek skozi posebno optiko razumevanja, takorekoč prevlečeno z dragoceno patino časa.

Tanja Tomažič

ROBERT BOROFSKY (ur.): *ASSESSING CULTURAL ANTHROPOLOGY*. McGraw- Hill, Inc., New York, St. Louis, San Francisco, Auckland, Bogotá, Caracas, Lisbon, London, Madrid, Mexico City, Milan, Montreal, New Delhi, San Juan, Singapore, Sydney, Tokyo, Toronto 1994, xix + 566 str.

Zbirka prispevkov, zbranih v obsežnem učbeniškem zborniku pod vodstvom Roberta Borofskega z Univerze na Havajih, se je pojavila v času druge večje zamenjave generacij kulturnih antropologov in antropologinj. Prva generacija ameriških kulturnih antropologov in antropologinj, učencev in učenk Franza Boasa, je sklenila svojo raziskovalno pot kmalu po vojni, takrat pa so prvič šli na teren antropologi in antropologinje, ki svojo raziskovalno pot končujejo danes. Generacija, ki je začela "sprevrčati" dosežke predhodnih generacij v sedemdesetih in osemdesetih letih, danes čvrsto drži vzvode antropološkega raziskovalnega dogajanja v svojih rokah, medtem ko najmlajša generacija svojo raziskovalno "paradigmo" šele razvija na podlagi dosežkov in dometa prejšnjih generacij. Prav njej in prihajajočim antropologom in antropologinjam je namenjen zbornik, ki predstavlja kritični pretres doseženega v kulturni antropologiji do devetdesetih let. V dokaj obsežnem zborniku se ob zvenceh imenih najpogosteje citiranih ameriških avtorjev pojavljajo tudi nekateri evropski in zunajevropski kulturni in socialni antropologi in antropologinje ter etnologi in etnologinje, vseeno pa gre v prvi vrsti za oceno dosežkov in vizij ameriške kulturne antropologije. (V nadaljnjem besedilu bom uporabljal izraz antropologija za kulturno in splošno antropologijo, kot je to v navadi v stroki (4), čeprav lahko tovrstna raba naziva vede povzroča nekaj zmede. Vse oklepajske navedbe strani se nanašajo na navedeno izdajo zbornika).

V skupnem zborniku so se znašli avtorji, ki že dolga desetletja zagovarjajo divergentna stališča, a jih vendarle razvijajo v stalnem dialogu s svojimi oponenti, obenem pa kritično vrednotijo tudi lastno delo. Ta neumorna kritika predstavlja temeljno gonilno in ustvarjalno silo stroke. Neprekinjenemu nizu kritičnih ocen se ne morejo izogniti niti tisti antropologi in antropologinje, večinoma srednje in mlajše generacije, ki se izogibajo monolitnim paradigmatiskim izhodiščem in prisegajo na pluralnost in prese-

ganje togih paradigem ter se posvečajo ustvarjalni plati po-ustvarjanja pri pisanju etnografskih poročil ter pri ustvarjanju modelov, s katerimi opisujejo življenje obravnavanih ljudi. Zato je zbornik obenem informativen in izzivalen. Zbornik je pomemben tudi za stroko v celoti, saj prinaša dokaj zgoščen in informativno bogat pregled dogajanja v antropologiji v zadnjih desetletjih, poleg tega pa z vključitvijo nekaterih neameriških avtorjev opozarja na mednarodne razsežnosti stroke. In je dokaz, da kljub velikim pretresom ob prihodu generacije z drugačnimi pogledi in vizijami od prejšnjih ni mogoče govoriti o tem, da bi vsaka generacija zares začenjala povsem na novo. Zgodovina vede je del njenega razvoja.

Po volji urednika zbornik ni zastavljen kot zaprto znanstveno polje soočanja, temveč, nasprotno, kot velika razstava dosežkov in vizij sodobne kulturne antropologije. Besedila so zato dostopna tudi bralcem, ki spremljajo antropologijo bolj sporadično, še pomembnejša pa so za dodiplomske in podiplomske študente, ki so ob neskončnem diverzificiranju, fragmentaciji in specializaciji ter drobljenju raziskovalnega polja (da o neskončni paleti metodologij in razlagalnih sistemov ne govorimo) kulturne antropologije vse bolj zbegani in lahko spremljajo integralno vedo (splošno antropologijo) le še v študijskem programu dodiplomskega študija. Potem se začne specializacija s terenskim delom, ki vodi v nadaljnjo drobitev znanja.

Zamisel za pripravo zbornika je nastala ob letnem srečanju ameriških kulturnih antropologov leta 1989 z naslovom *Assessing Developments in Anthropology* (Ocena dogajanj v antropologiji). Kako je bilo torej z dediščino kulturne antropologije ob vstopu v devetdeseta leta? Že pojav zbornika kaže, da je napočila potreba po prevrednotenju vrednot, vendar bi bilo sklepanje o krizi kulturne antropologije preuranjeno. Vsaj v zadnjih dveh desetletjih je antropologija doživela izredno ekspanzijo (kar se še posebej pozna pri članstvu v ameriškem antropološkem društvu, ki že postaja neobvladljivo), antropologija še zmeraj ostaja v osišču "kulturne kritike" in še zmeraj nastavlja ogledalo prevzetnemu evrocentrizmu in "amerikanizmu". Še zmeraj zna delovati angažirano in v pomoč ogroženim skupnostim. In še zmeraj jo krasi nekonformističen slog, še zmeraj pa se otepa tudi tabujev in predsodkov, povezanih z lastno tradicijo. Čeprav antropologi in antropologinje v resnici niso nikoli povsem opustili/e Boasovega raziskovalnega programa, se vračajo k historičnim pristopom in, kar je morda nujna posledica zadnjega, postmodernega paradigatskega preskoka, z velikimi koraki se vračajo domov. Razcvet dela na domačem terenu vendarle ni bil tak, kot je morda kazalo po prvih tovrstnih nastavkih v dvajsetih letih, terensko delo v kompleksnih zahodnih družbah pa na nek način še zmeraj ni ovrednoteno kot povsem enakovredno raziskovalnemu delu na drugih, bolj "eksotičnih" terenih - morda tudi zaradi prevladujoče aplikativne, torej epistemološko "manjvredne" naravnosti domačih raziskav -, toda razvoj britanske socialne in ameriške kulturne antropologije nedvoumno opozarja na tovrstne premike. (Zanimivo je, da evropski in ameriški antropologi in antropologinje na domačem terenu najlažje uporabljajo metodološke izkušnje svoje stroke pri raziskavah družbene in kulturne podlage razvoja in delovanja znanosti, ko obravnavajo skupine znanstvenikov v okviru raziskovalnih centrov ali inštitutov kot "domorodce".) Še posebej pomembno pa je, da so vse bolj opazni tudi izvrstni raziskovalci iz tretjega sveta, ki raziskujejo domač teren z ustreznim poznavanjem etskih razsežnosti raziskovalnega dela, torej splošnih znanstvenih in strokovnih konceptov in teorij.

Čeprav se glede epistemoloških nagnjenj antropologi in antropologinje med seboj zelo razlikujejo, jih družijo uporaba temeljne metode pri zbiranju gradiva, metoda opazovanja z udeležbo. Površna predstava o ameriški kulturni antropologiji v marsičem zamejuje obzorja dialoga ob uvajanju kulturne antropologije na Slovenskem. V ZDA in drugod nikakor ne gre za vedo, ki bi predstavljala paradigmatični pokrov družboslovnega in humanističnega raziskovalnega dela, temveč, nasprotno, za zelo raznoliko vedo, ki jo kot celoto drži skupaj predvsem njen objekt raziskovanja. Zato ne preseneča, da eden najvidnejših protagonistov antropologije iz srednje generacije, Clifford Geertz, opozarja, da je ena od prednosti antropološke vede ta, da nihče, niti tisti, ki jo izvajajo, ne ve točno, kaj to je (1). V praksi se dva antropologa, ki raziskujeta v različnih koncih sveta, pač težko pogovarjata v skupnem jeziku.

Kulturna antropologija je vse prej kot teoretska veda. Res je, da si mora vsak antropolog, ki poskuša prikazati in razložiti zbrane terenske podatke, pomagati z določenimi teoretskimi koncepti, izposojenimi pri modni in manj modni filozofski tradiciji ter pri drugih sorodnih vedah, toda to nikakor ne pomeni, da antropologija razvija lastno teorijo in metodologijo onkraj potreb svojega lastnega empiričnega dela. Pravzaprav bi bilo mogoče trditi podobno, kot trdi Marvin Harris za empirično delo - da je namreč doslej bilo v družboslovju kvečjemu premalo pozitivizma in ne preveč (74) - tudi za teorijo, da je bilo doslej antropološke teorije kvečjemu premalo in ne preveč. Za razliko od etnografskih usmeritev prevladujočega dela kulturne antropologije nas Marvin Harris tudi opozarja, da je cilj kulturnomaterialističnih pristopov onkraj posamičnih raziskovalnih programov, teži namreč k izmenjavi podatkov in teorij med različnimi raziskovalnimi polji, tako da vsaj del antropoloških programov še zmeraj teži h globalnim, komparativnim, diahronim in sinhronim raziskavam človeka in človeštva (62).

Sodobna antropologija je izjemno raznolika, ukvarja se z neskončno raznolikostjo človeškega življenja na tem planetu. Nikdar ji ne bo zmanjkalo zgodb, nikdar ji ne bo zmanjkalo terena, nikdar ji ne bo zmanjkalo izzivov, čeprav bodo propadale majhne skupnosti in čeprav bodo propadale tudi kulture in civilizacije. Nekaj je v sami kulturi, kar se zoperstavlja centripetalnim pritiskom krasnega novega sveta. Nekaj, kar, na primer, sili vse oblike množične kulture v raznolikost na lokalnih ravneh, nekaj, kar daje prednost lokalnim povezavam pred globalnimi monoliti. Nekaj, kar velike monolite razbija od znotraj.

Znamenita je opredelitev Erica Wolfa (4), da je antropologija najbolj znanstvena med humanističnimi vedami in najbolj humanistična med znanostmi (pri tem moramo upoštevati, da v angleškem jeziku kulturni antropolog ni *scientist*, znanstvenik, temveč *scholar*, humanist - znanstvenik pa je seveda biološki/fizični antropolog). Problem se skriva v temeljnem konceptu, ki še zmeraj opredeljuje vedo, v konceptu kulture. Razlike v pogledih na pojem kulture se kažejo že od samih začetkov rabe tega termina, še posebej pa po določeni stopnji soglasja po Tylorjevi antropološki opredelitvi tega koncepta pred dobrim stoletjem. Res pa je, da je vprašanje konceptualne trdnosti, sprejemljivosti in uporabnosti tega termina prišlo v ospredje šele v šestdesetih ter še posebej v sedemdesetih in osemdesetih letih, ko so se začele kazati prve posledice aplikativne rabe tega koncepta ob "izumljanju" kultur. Zato je ena od temeljnih tem zbornika osvetlitev koncepta kulture ob obrambi ali ostri kritiki in epistemološkem oz. spoznavnoteoretskem zavračanju tega spornega koncepta. Tudi ti povsem epistemološki razlogi botrujejo prevladujoči rabi termina antropologija brez prilastka.

Vsekakor velja poudariti, da so v zborniku *Assessing Cultural Anthropology*, ki je pravzaprav zasnovan kot učbenik, na enem mestu zbrane informacije, za katerimi bi sicer morali brskati po težko dostopni literaturi. Veliko je uporabnega študijskega gradiva pa tudi napotkov o reševanju povsem konkretnih metodičnih in metodoloških problemov (vključno z rabo računalnika v antropologiji). V nasprotju s težnjo po neskončni fragmentaciji antropološkega raziskovanja je mogoče najti tudi poskuse iskanja novih sintez in ponujanja vse bolj sofisticiranih načinov analize zbranega gradiva. Pri tem se v ospredje ponovno vračajo tudi historične analize, ali pa vsaj analize ter raziskovalni pristopi, povezani z razumevanjem vedenja dinamičnih sistemov.

482 Urednik je zbornik zasnoval propedeutično, saj je v prvi vrsti namenjen študentom. Knjigo je razdelil na šest delov, k sodelovanju pa je povabil 33 kulturnih in socialnih antropologov in antropologinj. O razlikah in razhajanjih v antropološki skupnosti pišejo Philip Carl Salzman (Osamljeni Tujec v osrčju teme), George E. Marcus (Po kritiki etnografije: Vera, Up in Dobrodelnost, toda najpomembnejša je Dobrodelnost), Robert F. Murphy (Dialektika dejanj in besed) in Marvin Harris (Kulturni materializem je živ in zdrav, in se ne bo umaknil, dokler se ne pojavi kaj boljšega). V drugem razdelku je na vrsti vprašanje poglobljanja komparativnega vidika. O tem pišejo Laura Nader (Komparacijska zavest), Maurice Godelier (Zrcalce, zrcalce na steni... Minula in prihodnja vloga antropologije: poskusna ocena), Adam Kuper (Antropološke prihodnosti), Roberto DaMatta (Nekaj pristranskih pripomb k interpretivizmu: Pogled iz Brazila) in Veena Das (Antropološki diskurz o Indiji: Razum in njegovo Drugo). V tretjem razdelku pretresajo pretekle vidike Roy A. Rappaport (Razvoj človeštva in prihodnost antropologije), H. Russell Bernard (Metode pripadajo nam vsem), Robert I. Levy (Antropologija, usmerjena k osebi), Sylvia Yanagisako in Jane Collier (Ponovni premislek o spolu in sorodstvu: K enotni analizi), Marilyn Strathern (Deli in celote: preoblikovanje odnosov), Eric R. Wolf (Ob soočanju z močjo: Stari vpogledi, nova vprašanja) ter Nancy Scheper-Hughes (Uteleseno znanje: Razmišljati s telesom v kritični medicinski antropologiji). V četrtem razdelku je v ospredju vprašanje ponovnega pretresa koncepta kulture. O kulturi pišejo Jack Goody (Kulture in njene ločnice: evropski pogled), Ward H. Goodenough (K delujoči teoriji kulture), Maurice Bloch (Jezik, antropologija in kognitivna znanost), Claudia Strauss in Naomi Quinn (Kognitivna/kulturna antropologija) ter Roger M. Keesing (Ponovno o teorijah kulture). V petem razdelku si antropologi in antropologinje še naprej zastavljajo vprašanje kulture, vendar v kontekstu sprememb v sodobnem svetu. O tem pišejo Andrew P. Vayda (Dejanja, variacije in sprememba: prihajajoč antiesencialistični pogled v antropologiji), Robert Borofsky (O znanju in poznavanju kulturnih dejavnosti), Fredrik Barth (Osebni pogled na tekoče naloge in prednostne naloge v kulturni in socialni antropologiji), Sally Falk Moore (Etnografija sedanjosti in analiza procesa), Marshall Sahlins (Slovo od Žalostnih tropov: etnografija v kontekstu moderne svetovne zgodovine) ter Conrad Kottak (Večnivojske povezave: longitudinalne in komparativne raziskave). V zadnjem razdelku je na vrsti še ocena aplikativnih vidikov antropologije. Pri teh razmišljanjih sodelujejo Claude Lévi-Strauss (Antropologija, rasa in politika: pogovor z Didierjem Eribonom), Stanley J. Tambiah (Politika etničnosti), Valerij A. Tiškov (Ustvarjanje in pojavi etnonacionalizma v sovjetskem akademskem in javnem diskurzu) ter Clifford Geertz (Uporaba različnosti). Poleg obsežne literature (ki nas napoti k najrelevantnejšim antropološkim besedilom) in kazal je dodatna vrednost izdaje tudi v tem, da vsak avtor in avtorica na kratko predstavi svojo intelektualno pot.

Avtorji in avtorice se torej dotikajo vseh bistvenih razpotij in vidikov sodobne antropologije. Čeprav se pri tem ne morejo izogniti tudi modnim raziskovalnim trendom ter modnemu žargonu pravšnjosti, je v bistvu mogoče zaznati tudi nekatere epohalne premike v razvoju stroke. Še posebej je izpostavljen "postmoderni" preobrat, ki ga ne zanima več struktura, temveč vzorec in proces ter bistveni vidiki diskurzivnih praks in načini konstrukcije resničnosti (Murphy, 56-57). Aktualno je vprašanje strukturacije človeškega sveta glede na spol ter glede na različne pozicije posameznika v svetu, glede na vpetost vsakega opazovanega dogajanja v širši kontekst, posebej izpostavljeno je tudi problematiziranje delovanja centrov moči, v ospredje prihaja telo, pa tudi načini kognicije, posebej v smislu iskanja invariant v navidez radikalno različnih kognitivnih sistemih, vrača se vprašanje dinamičnosti, zimzelena je razprava o prednostih in slabostih materialističnih, idealističnih, interpretivnih in drugih teoretskih modelov, o uporabnosti realizma in o pasteh relativizma, vroča pa je tudi razprava o vlogi antropologije v vsakokratnih političnih razmerah in razmerjih ter večno vprašanje o vplivu antropologa oz. antropologinje na izgradnjo same znanosti v smislu razlikovanja med notranjim (emskim) in zunanjim (etskim) pristopom.

Kot je razvidno iz izbora sodelujočih piscev, ameriška antropologija uspešno presega izhodiščne delitve in - ob potrebnem spoštovanju lokalnih posebnosti - v svoj krog vključuje tudi različne nacionalne in regionalne antropološke tradicije. Mednarodna izdaja zbornika/učbenika v tem smislu ni kakšno pretenciozno širjenje ameriškega kulturnega imperializma v stroki (kot je morda bilo mogoče razumeti Kroeberjev zbornik *Anthropology Today* iz leta 1952), temveč iskanje novih možnosti in pripravljenost na izmenjavo izkušenj in znanja med antropologi iz prvega, drugega in tretjega sveta. Prav ti novi mednarodni okviri stroke, ki spoštuje razlike in na svoj način tudi spodbuja lokalne raziskovalne tradicije, ponujajo možnosti za emancipacijo naših antropoloških in etnoloških raziskovalnih prizadevanj v širšem mednarodnem okviru. Zato preseneča ugotovitev Adama Kuperja, enega vodilnih socialnih antropologov, ki delujejo v Veliki Britaniji, da je značilna prepletena tradicija evropske kontinentalne etnologije in folkloristike tako slabotna, da verjetno ne more preživeti (114). S tem se seveda ni mogoče strinjati, posebej ob upoštevanju bogatih raziskovalnih izkušenj kontinentalnih strokovnih tradicij. Brez stalnega posodabljanja raziskovalnih programov bi bili v nevarnosti obe, antropološka in etnološka/folkloristična. V resnici pa življenjska doba kontinentalnih (nacionalnih in regionalnih) etnologij/folkloristik še zdaleč ni izčrpana, saj jih čaka še veliko novih izzivov (na kar je nenazadnje opozoril tudi kongres slovenskih etnologov in etnologinj leta 1995).

In na koncu velja dodati še, da avtorji pišejo brez dlake na jeziku in se ne branijo nesholastičnega žargona, če se jim to zdi potrebno, zato branje prispevkov prinaša obilo svojevrstnih literarnih užitkov. Čemu je antropologija tako privlačna? Morda zato, ker je zaradi, kot je zapisal Kroeber, ki je povzel Redfieldove misli, nagibanja antropologov in antropologinj k vprašanju, ki so na robu kateregakoli dela brezmejnega raziskovanja človeka, najbolj svobodna med vsemi znanostmi in ima najširše raziskovalne možnosti (11). Vsaj za pisca teh vrstic je to zadosten razlog za usmeritev njegovih raziskovalnih nagnjenj.